

STANOWISKO

Federacji Regionalnych Związków Gmin i Powiatów RP w sprawie stabilizacji dochodów jednostek samorządu terytorialnego

Kraków, 10 października 2023 r.

Samorządy skupione w Federacji Regionalnych Związków Gmin i Powiatów RP dostrzegają **tendencję pogarszania się sytuacji finansowej jednostek samorządu terytorialnego**. Mają na to wpływ zmiany w ustawach o podatku dochodowym od osób fizycznych, o podatku od osób prawnych obniżające im podatki oraz jednoczesne przesunięcie na samorządy zadań realizowanych lub finansowanych do tej pory z budżetu centralnego Państwa bez gwarancji odpowiedniego poziomu finansowania.

O ile samo obniżanie podatków, korzystne dla obywateli, oceniamy pozytywnie, to **nie może być ono realizowane w konsekwencji kosztem równocześnie obniżanych budżetów samorządów. Skutkuje brakiem funduszy na ambitne inwestycje czy wkład własny do projektów, zahamuje to inwestycje i wzrost gospodarczy**, do którego wcześniej samorządy znacznie się przyczyniały. Tymczasem głównym skutkiem dla JST zmian podatkowych wprowadzanych przez rząd w latach 2019 – 2023 był spadek dochodów własnych JST, sięgający według szacunków ogólnopolskich organizacji samorządowych nawet do 30 mld zł rocznie i dotyczący szczególnie duże miasta (w Krakowie ubytek z PIT od 2019 roku wyniósł **blisko 2,3 mld zł**, a z uwzględnieniem rządowej rekompensaty – **1,67 mld**).

W konsekwencji niepokojącą sprawą są problemy z planowaniem budżetów JST- związane już nie tylko z planowaniem budżetów wieloletnich, ale nawet rocznych.

Federacja Regionalnych Związków Gmin i Powiatów RP przyłącza się do postulatu innych organizacji samorządu terytorialnego, **aby resort finansów obligatoryjnie udostępniał JST średnioterminowe prognozy podstawowych wielkości kształtujących ich dochody, w szczególności z tytułu udziałów we wpływach z podatku PIT i CIT oraz subwencji ogólnej** (jej części: oświatowej, wyrównawczej, równoważącej/regionalnej oraz rozwojowej). Dane te są niezbędne dla tworzenia realnych wieloletnich prognoz finansowych JST.

Federacja uważa, że należy **rozpocząć rzetelną dyskusję na temat udziału jednostek samorządu terytorialnego w podatku VAT**. Gminy, powiaty i województwa stanowią bardzo ważny element ustroju Rzeczypospolitej, ale dla sprawnego funkcjonowania jednostek samorządu terytorialnego potrzebne jest wzmocnienie podstaw majątkowych, finansowych i instytucjonalnych. Konieczne jest podjęcie prac nad zmianami w ustawie o dochodach jednostek samorządu terytorialnego. Objęcie dochodami z tytułu podatków pośrednich, takimi jak VAT i akcyza, zapewniłoby stabilniejszą pozycję finansową Jednostek Samorządu Terytorialnego oraz zrekompensowałoby utratę dochodów z tytułu obniżenia stawek podatku dochodowego od osób fizycznych i prawnych.

Uważamy, że dla samorządu udział w podatku VAT (np. poprzez zwrot VAT od inwestycji) może być lewarem, który pozwoli samorządom na przyspieszenie inwestycyjne i kolejny skok cywilizacyjny – szczególnie poprzez inwestycje, które powinny być kołem zamachowym gospodarki, dając w odróżnieniu od konsumpcji, szansę na stabilny, długotrwały wzrost gospodarczy w przyszłości.

Federacja Regionalnych Związków Gmin i Powiatów RP jest największą w Polsce organizacją samorządu terytorialnego, zrzeszającą w 20 regionalnych związkach 1000 gmin, powiatów i województw.

Federacja postuluje rozpoczęcie szerokiej ogólnopolskiej debaty na temat zmian w systemie finansowania oświaty. Samorządy terytorialne – szczególnie małe gminy wiejskie i miasta metropolitalne - od lat mają ogromne problemy z finansowaniem wydatków oświatowych, a zwłaszcza wynagrodzeń nauczycieli, co spowodowane jest m.in. faktem, że choć kwota subwencji oświatowej nominalnie wzrasta, to nie na tyle, by pokryć rosnące jednocześnie pensje nauczycieli. Samorząd terytorialny, zgodnie z Kodeksem Pracy i Kartą Nauczyciela, zobligowany jest do finansowania centralnie ustalanych podwyżek nauczycieli.

Od lat jednym z pomysłów środowiska samorządowego i m.in. Związku Nauczycielstwa Polskiego jest, by to rząd – budżet centralny - przejął pensje dyrektorów i nauczycieli, a samorządy odpowiadały za utrzymanie budynków, remonty i inwestycje oświatowe (budowę infrastruktury sportowej, wyposażenie szkół, pomoce naukowe). Takie rozwiązanie niesie jednak ze sobą obawę przed ponowną centralizacją zarządzania oświatą. Część ekspertów zwraca również uwagę na fakt, że przejęcie wynagrodzeń nauczycieli przez państwo spowoduje, że część oświatowa subwencji ogólnej będzie wówczas bardzo mała, co w małych samorządach może negatywnie wpłynąć na wiarygodność kredytową. Uważamy, że szeroka debata i konsultacje społeczne pozwolą na wypracowanie nowego modelu spełniającego zasadę subsydiarności, utrzymującego decentralizację oraz zapewnienie nauczycielom godziwego wynagrodzenia. Budowa społeczeństwa opartego na wiedzy to jedno z najważniejszych wyzwań cywilizacyjnych, od których będzie zależał rozwój dzieci i młodzieży oraz pozycja Polski w przyszłości.

Jako samorządowcy w związku z nową perspektywą finansową Unii Europejskiej na lata 2021-27 i Krajowym Planem Odbudowy (KPO) postulujemy zwiększenie w nim udziału sektora samorządowego. Marginalizacja sektora samorządowego jest szkodliwa dla mechanizmu wydatkowania funduszy UE, gdyż polskie samorządy w realizacji poprzednich perspektyw finansowych już udowodniły, że najlepiej w całej UE radzą sobie z absorpcją funduszy. Nie możemy jednak dopuścić, aby na skutek odgórnych zmian w podatkach nastąpił kolejny spadek nadwyżki operacyjnej samorządów, która ma wpływ na zdolność do kolejnych inwestycji, na czym cierpią również lokalni i regionalni przedsiębiorcy.

Samorządowcy skupieni w Federacji Regionalnych Związków Gmin i Powiatów RP podkreślają jak ważne dla rozwoju lokalnego i regionalnego jest zapewnienie samorządom możliwości realizacji nowych, ambitnych inwestycji w nowej perspektywie finansowej Unii Europejskiej w latach 2021-2027. Ale by to się udało niezbędne jest także zwiększenie dochodów JST, co zapewni fundusze na konieczny wkład własny.

Polska swój „złoty wiek” rozwoju gospodarczego przez ostatnie ponad 30 lat zawdzięcza w dużej mierze decentralizacji i sprawnie działającemu samorządowi terytorialnemu. Kolejny skok cywilizacyjny będzie możliwy jedynie w sytuacji, gdy samorząd terytorialny będzie mógł swobodnie realizować swoją misję i będzie miał stabilne fundamenty finansowe.

Kazimierz Barczyk

Przewodniczący Federacji
Regionalnych Związków Gmin i Powiatów RP

APEL

Federacji Regionalnych Związków Gmin i Powiatów RP w 25-lecie wprowadzenia fundamentalnej dla decentralizacji Polski - historycznej reformy administracyjnej i utworzenia samorządowych województw oraz powiatów

Kraków, 10 października 2023 r.

Merytoryczny, sprawny samorząd terytorialny należy do fundamentu demokratycznego państwa. Samorząd jest najbliższym mieszkańcom – to tam załatwiają 90 proc. spraw urzędowych, ale również podlega on największej codziennej kontroli ze strony społeczeństwa. Realizacja Uchwały Programowej I Zjazdu NSZZ „Solidarności” z 1980 r. „Samorządna Rzeczpospolita” skutkowało odrodzeniem polskiego samorządu gminnego w 1990 r. Był to dopiero początek decentralizacji Polski, a kolejne przełomowe reformy tworzące samorządy powiatów i województw zostały wprowadzone w 1998 roku przez reformatorski rząd Akcji Wyborczej „Solidarność” i UW z Premierem Jerzym Buzkiem na czele.

Reformy wprowadzone przez rząd J. Buzka złamały skrajnie scentralizowany model Polski z czasów PRL, gdzie nie było miejsca na autentyczną aktywność obywateli, rozwiązywanie wielu codziennych lokalnych i regionalnych problemów na poziomie gminy, powiatu, województwa, których oczywiście nie była w stanie dostrzec, a tym bardziej zrealizować żadna władza centralna w Warszawie.

W latach 1997–1999 jako sekretarz stanu w Kancelarii Premiera Jerzego Buzka, a także do 2001 doradca Premiera do spraw samorządu terytorialnego miałem zaszczyt i przyjemność przygotowywać i wprowadzać reformę wojewódzką i powiatową m.in. wraz z ówczesnym sekretarzem stanu w KPRM prof. Michałem Kuleszą oraz podsekretarzem stanu w MSWiA Jerzym Stępnem, wykorzystując także nasze wspólne doświadczenia z lat 1980-1990 r. z prac nad przygotowywaniem reformy gminnej przyjętej przez „solidarnościowy” Senat RP.

W czasie wprowadzania II etapu reformy samorządowej kierowana przeze mnie Federacja Regionalnych Związków Gmin i Powiatów RP (Federacja Związków i Stowarzyszeń Gmin i Powiatów Rzeczypospolitej Polskiej) - największa w Polsce organizacja samorządu terytorialnego, zrzeszająca w 20 regionalnych związkach 1000 gmin, powiatów i województw - była członkiem Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu i liderem w debacie nad kształtem reform. Wspaniałym przykładem naszego samorządowego zaangażowania w kształtowanie nowego ustroju samorządowego był I Kongres Samorządów Terytorialnych RP, jaki zorganizowaliśmy w 1997 r. w Krakowie. Wzięło w nim udział blisko 700 osób: prezydentów, burmistrzów, wójtów, przewodniczących rad gmin, przedstawicieli samorządowych kolegiów odwoławczych i regionalnych izb obrachunkowych. Pod obrady Kongresu przedłożyliśmy zagadnienia decentralizacji państwa i finansów publicznych, a w zespołach problemowych wypracowaliśmy szereg szczegółowych postulatów i stanowisk, z których duża część została przyjęta do realizacji.

W grudniu 1998 roku Federacja zorganizowała I Ogólnopolską Konwencję nowo wybranych Przewodniczących Rad Gmin, Rad Powiatów i Sejmików Województw w Sali Obrad Sejmu RP, z udziałem ponad 1500 samorządowców obradujących w Sali Sejmu oraz przez łączą we wszystkich pozostałych salach Parlamentu. Konwencja z udziałem Marszałka Sejmu Macieja Płażyńskiego została przez Premiera Jerzego Buzka ogłoszona uroczystą inauguracją działalności samorządu terytorialnego w nowym kształcie. 27 maja 1998 r., w Święto Samorządu Terytorialnego w Auli Uniwersytetu Jagiellońskiego Federacja była organizatorem I Ogólnopolskiej Konwencji Powiatów Rzeczypospolitej, która zgromadziła czterystu prezydentów, przewodniczących rad miast powiatowych oraz przedstawicieli prasy lokalnej.

Wspólnie z prof. Zygmuntem Frankiewiczem, przewodniczącym Śląskiego Związku Gmin i jednocześnie wiceprzewodniczącym Federacji przygotowaliśmy przed i po uchwaleniu reformy samorządowej serię Forum

Regionów – samorządowych, ogólnopolskich spotkań konsultacyjnych – m.in. w Sali Obrad Rady Miasta Krakowa i Zamku Myśliwskim w Promnicach, nad którymi Patronat objęli Marszałek Sejmu M. Płażyński i Premier J. Buzek.

W latach 1997–2002 **przedstawiciele związków członkowskich Federacji aktywnie uczestniczyli w pracach Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu Terytorialnego** wnosząc duży wkład i doświadczenie w prace komisji oraz wszystkich zespołów problemowych. **Przedstawiciele Federacji byli rzecznikami interesów samorządu terytorialnego** i konsekwentnie wspierali wszystkie działania służące rozwojowi samorządności na poziomie gminnym, powiatowym i wojewódzkim, dzięki czemu udało się wdrożyć reformę ustrojową w Polsce, **tworząc modelowy ustrój samorządu terytorialnego dla dużych - średnich państw w Europie.**

Jako, że nie sposób w tym apelu **wymienić i uhonorować wszystkich osób zaangażowanych w tworzenie nowego samorządu terytorialnego** przesyłam symboliczne podziękowania za ich pracę na ręce władz obecnych **Członków Federacji**: Podkarpackiego Stowarzyszenia Samorządów Terytorialnych, Związku Gmin Pomorskich, Stowarzyszenia Gmin Babiogórskich, Stowarzyszenie Gmin Regionu Południowo-Zachodniego Mazowsza, Stowarzyszenia Gmin „Szansa Białej Przemyszy”, Stowarzyszenia Gmin Uzdrowiskowych RP, Stowarzyszenia Gmin, Powiatów i Regionów Nadbużańskich, Stowarzyszenia Powiatów i Gmin Ziemi Łęczyckiej, Związku Gmin „Kwisa”, Związku Gmin Lubelszczyzny, Stowarzyszenia Gmin i Powiatów Małopolski, Związku Gmin Warmińsko-Mazurskich, Związku Gmin Jurajskich, Związku Miast i Gmin Morskich, Stowarzyszenia Gmin Ziemi Dobrzyńskiej, Unii Miasteczek Polskich, Związku Gmin Wiejskich Województwa Podlaskiego, Związku Gmin Ziemi Kujawskiej, Związku Miast i Gmin Regionu Świętokrzyskiego, Warmińskiego Związku Gmin.

Reformy samorządowe z 1990 i 1998 r. są w powszechnej opinii uznawane za najbardziej udane polskie reformy ustrojowe realizujące zasadę pomocniczości.

Ostatnie 25 lat pokazało, że II etap reformy samorządowej dał bardzo dużo dobrych owoców w Polsce lokalnej, regionalnej ze sprawnym rozdysponowaniem i wykorzystaniem wielkich funduszy Unii Europejskiej w dziesiątkach tysięcy projektów realizowanych przez samorządy. Reformy te w zasadniczym stopniu przyczyniły się do odejścia od archaicznego, nieefektywnego PRL-owskiego modelu Polski resortowej oraz biurokratycznej „piramidy” pełnej podległości gminnych bezradnych rad narodowych, bezradnym radom powiatowym, a te bezradnym wojewódzkim i kolejno rządowi oraz KC PZPR – bez żadnej swobody działania i samorządności.

Polska swój „złoty wiek” rozwoju gospodarczego przez ostatnie 30 lat zawdzięcza w dużej mierze decentralizacji i sprawnie działającemu samorządowi terytorialnemu. Kolejny skok cywilizacyjny będzie możliwy w sytuacji, gdy samorząd terytorialny będzie mógł swobodnie realizować swoją misję i będzie miał stabilne fundamenty finansowe.

W tym i przyszłym roku obchodzimy **25-lecie utworzenia samorządowych województw i powiatów**, do których pierwsze wybory odbyły się 11 października 1998 r., a samorząd powiatowy i wojewódzki rozpoczął funkcjonowanie 1 stycznia 1999 r. W wyniku tej reformy pełnoprawny samorząd wojewódzki został utworzony po raz pierwszy w 1000-letniej historii Polski (z wyjątkiem Sejmu Śląskiego w okresie międzywojennym).

Federacja Regionalnych Związków Gmin i Powiatów RP apeluje do samorządów wojewódzkich i samorządów powiatowych o organizację, w tym roku i I kwartale roku przyszłego, uroczystych sesji z udziałem wszystkich dotychczasowych samorządowców, bilansujących ostatnie 25 lat.

Kazimierz Barczyk

Przewodniczący Federacji

Regionalnych Związków Gmin i Powiatów RP